

Alapjogi jogesetek – a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága

MOHÁCSI MÁTÉ¹

Az alábbi írás az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: EJEB) ítélkezési gyakorlatát érintő, a 2018. március 16-a és június 15-e közötti időszakban bekövetkezett néhány fontosabb fejleményét kívánja számba venni. Kitér azonban egy, az Emberi Jogok Európai Egyezményével (a továbbiakban: egyezmény) kapcsolatos, de nem szorosan véve az ítélkezési gyakorlatot érintő eseményre, nevezetesen a 16. Kiegészítő Jegyzőkönyv küszöbön álló hatálybalépésére is. Ami az elmúlt időszak magyar vonatkozású ügyeit illeti, ezek részben gyermekek jogellenes külföldre vitelével, részben pedig a gyülekezési szabadság gyakorlásával voltak kapcsolatosak. A külföldi vonatkozású határozatok közül a cikk a terjedelmi korlátok miatt csak két elvi jelentőségű döntést ismertet: az egyik „az EJEB elé terjesztett” és általa vizsgálható kérelem fogalmát járta körül, a másik pedig elsősorban az egyezmény alkalmazásának felfüggesztésével kapcsolatos feltételek szempontjából érdemel említést.

Fundamental Rights Cases – The European Court of Human Rights, Strasbourg

This article intends to present some of the most important developments in the period between 16 March and 15 June 2018 concerning the case law of the European Court of Human Rights, such as cases against Hungary pertaining to issues of international child abduction and freedom of assembly, as well as other cases concerning the notion of “matters referred to the Court” and the validity of a derogation under Article 15. It would further report on an important step in the reform process concerning the Court – notably, the impending entry into force of Protocol No. 16 to the Convention.

1 Az e tanulmányban közöltek kizárólag a tájékoztatást és a figyelemfelkeltést célozzák, nem tekinthetők hivatalos állásfoglalásnak vagy hivatalos közlésnek és semmilyen formában nem kötik az Emberi Jogok Európai Bíróságát.

A 16. kiegészítő jegyzőkönyv hatálybalépése

Annak idején az *Acta Humana* is hírt adott róla,² hogy az EJEB működésének reformjára irányuló folyamat egyik állomásaként 2013. október 2-án az egyezményben részes államok elfogadták és megnyitották aláírásra annak 16. kiegészítő jegyzőkönyvét. A hatálybalépéshez tíz állam ratifikációja volt szükséges. Ez a feltétel mostanra teljesült: a jegyzőkönyvet eddig húsz állam írta alá és Albánia, Észtország, Finnország, Franciaország, Georgia, Örményország, Litvánia, San Marino, Szlovénia, valamint Ukrajna ratifikálta. A jegyzőkönyv ezen utóbbi országok vonatkozásában lép hatályba 2018. augusztus 1-jével.

A jegyzőkönyv az egyezmény rendszerébe is bevezet egy, az uniós előzetes döntéshozatalhoz hasonló jogintézményt, nevezetesen feljogosítja a jegyzőkönyvet ratifikáló államok legmagasabb szintű bíróságait, hogy az előttük folyamatban lévő konkrét ügyekben az egyezményben rögzített jogok és szabadságok értelmezése és alkalmazása tárgyában tanácsadó véleményt kérjenek az EJEB-től. A jegyzőkönyv tehát új fórumot teremt a bíróságok közötti párbeszédre, és ezt a fejleményt az EJEB reformjával kapcsolatos legutóbbi kormányközi konferencia is kifejezetten üdvözölte.³ Lényeges különbség azonban az uniós előzetes döntéshozatali eljáráshoz képest, hogy az EJEB tanácsadó véleménye nem köti a kérdést előterjesztő bíróságot.

A tanácsadó vélemény kialakítása a Nagykamarára tartozik; a Nagykamara eljárásában a kérelmet előterjesztő bíróság szerinti ország bírója hivatalból részt vesz. Hasonlóan az egyedi ügyekben hozott kamarai ítéletek nagykamarai felülvizsgálatára irányuló nagykamarai eljáráshoz (lásd az egyezmény 43. cikkét), a tanácsadó vélemény iránti kérelem elfogadhatóságát is a Nagykamara öt bíróból álló kollégiuma vizsgálja meg előzetesen. A vizsgálat azonban itt arra irányul, hogy a kérelem megfelel-e a 16. kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkében foglalt feltételeknek, nevezetesen, hogy a legmagasabb szintű tagállami bíróság valamely előtte folyamatban lévő konkrét ügygel összefüggésben kér-e az egyezmény által védett jogok és szabadságok értelmezésére és alkalmazására vonatkozó iránymutatást (az EJEB konkrét ügy elbírálásához nem szükséges absztrakt kérdések megválaszolásával nem foglalkozik), s kérelmét megfelelően alátámasztotta-e indokolással és a releváns jogi és ténybeli háttér kifejtésével. További különbség az ötfős tanács 43. cikk szerinti eljárásához képest, hogy a tanácsadó vélemény iránti kérelem elutasítását indokolni kell.

A Nagykamara a tanácsadó vélemény kialakítása során sürgősséggel jár el. Az Európa Tanács emberi jogi biztosa és a kérelmet előterjesztő bíróság szerinti részes állam az eljárásban észrevételeket terjeszthet elő és részt vehet az esetleges szóbeli tárgyaláson. Az EJEB elnöke a beavatkozásra más államot vagy személyt is felhívhat.

2 Lásd *Acta Humana*, 2013/1. 171.

3 Lásd a Koppenhágában, 2018. április 12–13-án rendezett konferencia záródokumentumának 37. pontját az alábbi címen: www.echr.coe.int/Documents/Copenhagen_Declaration_ENG.pdf (2018. 05. 01.)

A tanácsadó véleményt a Nagykamarának indokolnia kell, s ahhoz a bírák különvéleményt fűzhetnek.

Amint fentebb már említettük, a tanácsadó vélemény nem köti a kérelmező bíróságot még abban az ügyben sem, amelyben a véleményt kérte. A végül meghozott hazai döntéssel szemben az azzal elégedetlen fél Strasbourghoz fordulhat. A Nagykamara által kialakított álláspont azonban az egyéb ítéletekhez hasonlóan az esetjog szerves részét képezi.⁴ Ezzel összefüggésben nyitott kérdésnek tűnik egyelőre, hogy mi lesz a joghatása a tanácsadó véleménynek abban az esetben, ha a kérdést előterjesztő bíróság a tanácsadó véleménynek megfelelő döntést hoz, de az abban érintett fél később az EJEB-hez fordul. A jegyzőkönyv hivatalos magyarázata valószínűnek veszi, hogy ilyen esetben az EJEB nem nyitná újra a tanácsadó véleményben már megvizsgált kérdéseket, hanem e vonatkozásban elfogadhatatlannak nyilvánítaná a kérelmet, vagy azt törölné az ügylajstromból.⁵ A tanácsadó vélemény kötőerejének hiányából a jelen sorok szerzőjének véleménye szerint azonban az is következik, hogy a végső hazai határozat ellen később benyújtott egyedi kérelmet elbíráló Kamara nincs elzárva attól, hogy a tanácsadó véleményben foglaltaktól eltérő álláspontra helyezkedjen. Ilyen esetben az egyezmény 30. cikke tűnik irányadónak, amely szerint, ha a Kamara el kívánna térni a korábbi esetjogtól, akkor átadhatja a hatáskörét a Nagykamarának – sőt, a hatáskör-átadást ilyen esetben az EJEB eljárási szabályzatának 72. cikke kötelezővé teszi. Az egyezményhez fűzött 15. kiegészítő jegyzőkönyv hatálybalépéséig azonban a felek a hatáskörátadást még megakadályozhatják, amennyiben ellenzik, hogy az ügyben elsőként a Nagykamara járjon el.

Az EJEB a jegyzőkönyv hatálybalépésére készülve már 2016. szeptember 19-én módosította eljárási szabályzatát és szabályokat alkotott a tanácsadó vélemény iránti kérelemmel kapcsolatos eljárásra vonatkozóan. 2017. szeptember 18-án pedig az EJEB teljes ülése irányelveket dolgozott ki az új szabályok alkalmazását illetően.⁶

A 16. kiegészítő jegyzőkönyv hatálybalépése kapcsán végül tegyük röviden említést a 15. kiegészítő jegyzőkönyv ratifikációjának állásáról is. Amint ismertes, a jegyzőkönyv négy hónapra csökkentené az EJEB-hez fordulás határidejét, korlátozná a jelentős hátránnyal nem járó jogsérelmek vizsgálhatóságát, eltörölné a felek vétőjogát abban az esetben, ha valamely Kamara a Nagykamarának kívánja átadni a hatáskörét, továbbá módosítana a bírák életkorára vonatkozó bizonyos előírásokat és az egyezményben is rögzítené a szubszidiaritás elvét (amelyet az EJEB reformjával kapcsolatos brüsszeli, 2015. március 26–27-i kormányközi konferencia zárónyilatkozata is erőteljesen hangsúlyozott).⁷ A 2013. június 24-én elfogadott és aláírásra megnyitott jegyzőkönyvet már valamennyi részes állam aláírta, de a hatálybalépéshez még Bosznia-Hercegovina, Görögország, Olaszország

4 Lásd a jegyzőkönyvhöz fűzött hivatalos magyarázat 27. pontját az alábbi címen: www.echr.coe.int/Documents/Protocol_16_explanatory_report_ENG.pdf (2018. 05. 01.)

5 Lásd a jegyzőkönyvhöz fűzött hivatalos magyarázat 26. pontját.

6 Forrás: www.echr.coe.int/Documents/Guidelines_P16_ENG.pdf (2018. 05. 01.)

7 Bővebben lásd *Acta Humana*, 2013/1. 170–172.

és Spanyolország ratifikációja hiányzik. A legutóbbi, koppenhágai kormányközi konferencia nyomatékosan sürgette a még hiányzó ratifikációk teljesítését.

Magyarország elleni ügyek

A családi élet tiszteletben tartásához való jog

Az *Acta Humana* előző számában említett *Royer* és *Edina Tóth*-ügyeket követően az EJEB elé az elmúlt időszakban is került egy gyermek jogellenes külföldre vitelével kapcsolatos ügy. A *Tonello v. Hungary*-ügy abból a szempontból is figyelmet érdemel, hogy az EJEB hármas tanácsban eljárva, egy, a közelmúltban bevezetett úgynevezett „broader WECL” eljárásban bírálta el. Előzményként meg kell említeni, hogy a bíróság a kifejecesedett ítélkezési gyakorlaton alapuló, különösebb megfontolást nem igénylő repetitív ügyeket (például az eljárások elhúzódásával kapcsolatos panaszokat) már 2015 óta gyorsított, egyszerűsített, úgynevezett „WECL [well-established case-law] fast-track” eljárásban bírálja el. Az EJEB ügyterhének csökkentésére irányuló egyik lépés ennek az eljárásnak a továbbfejlesztése, kiterjesztése volt egy, az EJEB teljes ülése által 2017 júniusában elfogadott döntés nyomán. Az így létrejött úgynevezett „broader WECL” eljárásokban már nemcsak repetitív ügyek kerülnek hármas tanács elé, hanem olyan ügyek is, amelyekben az alkalmazandó elveket az EJEB már korábbi, kellően hasonló ügyekben (vagy akár egyetlen, ugyanazon ország ellen benyújtott hasonló panasz nyomán meghozott friss ítéletben) lefektette, s azok alkalmazása nem vet fel különösebb kérdéseket.⁸

A *Tonello*-ügy tényállása szerint az olasz állampolgárságú panaszosnak és magyar feleségének 2011 szeptemberében lánya született, akivel azonban a feleség még az év végén Olaszországból Magyarországra költözött, a visszatérés szándéka nélkül. A kérelmező apa először egy gyermekelhelyezési pert indított meg az illetékes olasz bíróság előtt, majd a gyermekek jogellenes külföldre vitelének polgári jogi vonatkozásairól szóló Hágai Egyezmény alapján is kérelmet nyújtott be a Pesti Központi Kerületi Bírósághoz a gyermek visszavitele iránt. A magyar bíróságok három fokon (PKKB, Fővárosi Törvényszék, Kúria) is helyt adtak a gyermek visszavitelére vonatkozó kérelemnek; a jogerős határozat 2012. november 30-án, a Kúria ezt hatályában fenntartó határozata pedig 2013. január 22-én született. Ezzel párhuzamosan 2013. január 14-én az illetékes olasz bíróság a 2201/2003/EK rendelet alapján eljárva helyt adott a kérelmező keresetének, a gyermeket nála helyezte el, az anyát pedig megfosztotta szülői felügyeleti jogától, továbbá elrendelte a gyermek haladéktalan visszavitelét Olaszországba. A jogerős magyar bírósági határozat kikényszerítésére végrehajtási eljárás indult, és 2014-ben a Kúria az olasz bírósági ítéletet is végrehajthatónak nyilvánította. Ezenfelül mind az olasz, mind a magyar hatóságok büntetőeljárásokat is

8 Lásd az EJEB által az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága számára készített 2018. január 19-i jelentés 10–15. pontját az alábbi címen: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=090000168077ed7e (2018. 05. 01.)

indítottak az anya ellen, valamint több ízben elfogatóparancsot bocsátottak ki ellene, de mindezek az intézkedések az EJEB ítéletének meghozataláig sem vezettek semmiféle eredményre – a hatóságoknak nem sikerült az anya és a gyermek nyomára bukkanniuk.

Az EJEB rámutatott egyebek közt, hogy miután a végrehajtó többször is sikertelenül kereste az anyát és a gyermeket, a hatóságok nem tettek különösebb erőfeszítéseket hollétük megállapítása érdekében. Csak 2016 októberében kérdezték ki a gyermek orvosát és az anya rokonait, akik nem tudtak felvilágosítással szolgálni a hollétükről. Mindössze annyi derült ki, hogy a gyermekorvos 2016 szeptemberében igazolást állított ki óvodai beiratkozáshoz. Ezt követően sem volt nyoma azonban annak, hogy a hatóságok – például az óvodák megkeresése révén – megtettek volna minden tőlük telhetőt az anya és a gyermek kézre kerítéséért. Mindeközben eltelt több mint hat év anélkül, hogy az apa akár egyetlen alkalommal láthatta volna a lányát vagy beszélhetett volna vele. Az ügy valamennyi körülményére tekintettel – alkalmazva az esetjogban már korábban rögzített elveket – az EJEB megállapította, hogy a magyar hatóságok a tőlük észszerűen elvárható kellő igyekezet és erőfeszítések elmulasztásával közrehatottak a kérelmező apa és a gyermek közötti érzelmi kapcsolat megszakadásában, és ezzel megsértették az egyezmény 8. cikkét.

A gyülekezés szabadsága

Az egyezmény 11. cikkével volt kapcsolatos a *United Civil Aviation Trade Union and Csorba v. Hungary*-ügy,⁹ amelynek panaszosai a Légiközlekedési Egyesült Szakszervezet és annak elnöke voltak. Az ügy tényállása szerint a szakszervezet vezetője 2012. október 17-ére tüntetést jelentett be a Liszt Ferenc repülőtérre vezető út útpadkájára. A demonstráción – a rendőrségnek 2012. október 12-én küldött tájékoztatás szerint – mintegy 50-100 ember vett volna részt a megjelölt nap délutánján 3 és 5 óra között, beszédek hangzottak volna el és egy nyílt levelet olvastak volna fel, felhívva a figyelmet arra, hogy a tervezett fizetéscsökkentés milyen kilátástalan helyzetbe sodorná a légiközlekedési dolgozókat. A rendőrség 2012. október 14-én megtiltotta a gyülekezést, azzal érvelve, hogy az megközelíthetlenné tenné a repülőtérre – holott a szervezők a rendőrséggel folytatott megbeszélésnek hangsúlyozták, hogy a tüntetők csak az útpadkát foglalják el, onnan osztanának szórólapokat az elhaladó autóknak és nem akadályoznák a forgalmat. A Budapest Környéki Törvényszék 2012. október 19-én elutasította a rendőrség döntése ellen benyújtott keresetet.

Az EJEB saját esetjogának főbb tételeit felidézve rámutatott: igaz ugyan, hogy egy demonstráció valóban okozhat bizonyos szintű zavart a mindennapi életben és a közlekedésben, ha azonban a tüntetők magatartása nem válik erőszakossá, a hatóságoktól elvárható, hogy egy határig eltűrjék ezeket a zavaró körülményeket. Ellenkező esetben ugyanis fennállna annak a veszélye, hogy a 11. cikk által védett jogok teljesen

9 *United Civil Aviation Trade Union and Csorba v. Hungary*, no. 27585/13, 22 May 2018 (az ítélet még nem végleges).

kiüresednek. Az elvárható türekszűzöt csak esetről esetre, valamennyi körülmény mérlegelésével lehet meghatározni. Ezeknek a körülményeknek a vizsgálata során az EJEK rámutatott, hogy a hazai hatóságok a tüntetés megtartását kizárólag a közlekedés akadályozásával összefüggő okok miatt tiltották meg. Nem vonta kétségbe, hogy a gyülekezés bizonyos mértékig valóban hatással lett volna a közlekedés gördülékenységére, mérlegelte azonban azt is, hogy a rendezvény mindössze két órán keresztül tartott volna, hogy a szervezők kötelezettséget vállaltak az akadálymentes közlekedés biztosítására, és hogy a szakszervezet számára az adott helyszín szimbolikus jelentőséggel bírt volna. Mindezeket figyelembe véve úgy találta, hogy a hatóságoktól elvárható lett volna legalább az, hogy megoldásokat, esetleg alternatív helyszínt javasoljanak a közlekedés akadályozásával kapcsolatos aggályaik eloszlátása végett. Az, hogy ehelyett a legradikálisabb eszközöz folyamodva teljesen megtiltották a bejelentett gyülekezést, az EJEK szerint aránytalanul súlyos intézkedés volt, és sértette az egyezmény 11. cikkét.

A négy szavazattal három ellenében meghozott ítélethez Yudkivska, Ranzoni és Ravarani bírák különvéleményt fűztek, annak a véleményüknek adva hangot, hogy a hatóságok nem lépték túl a számukra rendelkezésre álló mérlegelési mozgásteret, és nem sértették meg az egyezményt. Vehabović és Küris bírák az egyezmény-sértés megállapításával egyetértve azt kifogásolták különvéleményükben, hogy az EJEK nem ítélt meg a panaszosok számára igazságos elégtételt.

A magyar vonatkozású ügyekkel kapcsolatban végül említést érdemel, hogy az előző esetjogi szemlében említett *Magyar Kétfarkú Kutya Párt v. Hungary*-ügy (amely a 2016-os ügynevezett kvótanépszavazásra készített „Szavazz érvénytelenül!” mobiltelefonos applikáció és a véleménynyilvánítás szabadságához való jog kapcsolatát érintette) a kormány indítványa nyomán a Nagykamara elé került.¹⁰

Más államokat érintő fontosabb ügyek

Az EJEK joghatóságának terjedelme és az elé terjesztett kérelem körülhatárolása

A *Radomilja and Others v. Croatia*-ügyben¹¹ a Nagykamarának abban az alapvető kérdésben kellett iránymutatást adnia, hogy milyen elvek mentén lehet meghatározni egy kérelem tartalmát, más szóval, minek az elbírálására terjed ki az EJEK joghatósága.

Az ügy a volt Jugoszláviában ügynevezett „szocialista társadalmi tulajdonban” állt földterületek elbirtoklásával volt kapcsolatos. A horvát jog értelmében a szocializmus évei (az 1941 és 1991 közötti időszak) nem vehetők figyelembe az elbirtokláshoz szükséges idő elteltének számításakor. (Ennek oka, hogy 1941. április 6-ával a volt Jugoszlávia törvényhozása eltörölte a társadalmi tulajdonban álló ingatlanok elbirtoklásának lehetőségét, és ezt a szabályt csak 1991-ben helyezte hatályon kívül a horvát

¹⁰ <http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-6098478-7863523> (2018. 05. 01.)

¹¹ *Radomilja and Others v. Croatia*, [GC], nos. 37685/10 and 22768/12, ECHR 2018.

parlament. Egy 1996-os törvény később úgy rendelkezett, hogy az elbirtoklás szempontjából az 1941. április 6-a és 1991. október 8-a közötti időszakot is figyelembe kell venni. Az Alkotmánybíróság azonban ezt a jogszabályi rendelkezést, annak harmadik személyek jogait sértő visszamenőleges hatálya miatt megsemmisítette.)

A kérelmezők és jogelődjeik 1912 óta birtokolták a szóban forgó földterületeket, és erre hivatkozva kérték az elbirtoklás útján történő tulajdonszerzés megállapítását. A hazai bíróságok elutasították a keresetet, arra az álláspontra helyezkedve, hogy az elbirtokláshoz 40 év szakadatlan birtoklásra lett volna szükség, ez azonban 1941-ben megszakadt. A kérelmezők a jugoszláv Legfelsőbb Bíróság egy 1960-as döntésére hivatkozva vitatták a 40 éves birtoklás követelményét, álláspontjuk szerint csak 20 év kellett az elbirtokláshoz, amely még 1941 előtt eltelt. A szerintük helytelen jogalkalmazást sérelmezve az egyezmény 1. Kiegészítő Jegyzőkönyvének 1. cikke által védett tulajdonjogukra hivatkozva fordultak az EJEB-hez.

Az EJEB egyik kamarája megállapította az egyezménysértést, érvelését egy korábbi hasonló horvát ügyben hozott döntésre alapítva, ahol az EJEB kimondta, hogy nem volt kellőképpen indokolt az 1941 és 1991 közötti időszak kizárása az elbirtoklási idő számításából.

Az ügy a Nagykamara elé került, amelynek először is a kormány azon eljárési kifogásáról kellett döntenie, amely szerint a Kamara túlterjeszkedett a hatáskörén.

A Nagykamara ezzel összefüggésben kifejtette, hogy az egyezmény 32. cikke értelmében az EJEB hatásköre (egyebek közt) azokra az ügyekre terjed ki, amelyeket a 33. vagy 34. cikknek megfelelően „elé terjesztettek”. Az EJEB esetjogában már 1982-ben egyértelművé tette, hogy hatásköre nem terjed ki tudomására jutott jogsértések kapcsán történő hivatalbóli eljárásra vagy arra, hogy az elé terjesztett ügyekben a felek által fel nem hozott tények Egyezménnyel való összeegyeztethetőségét hivatalból vizsgálja.¹² Mindez a *ne eat iudex ultra et extra petita partium* elvének, a kereseten való túlterjeszkedés tilalmának a kifejeződése az egyezményhez fűződő ítélkezési gyakorlatban. Az pedig, hogy mi az EJEB elé terjesztett ügy tartalma, az egyezmény szerinti „kérelem” fogalmát tovább boncolgatva lehet megállapítani. Amint a Nagykamara kifejtette, a kérelem két elemből tevődik össze: tényállításokból és az állított jogsérelemre vonatkozó jogi érvelésből. A *jura novit curia* elvének megfelelően a tények kérelmező által alkalmazott jogi minősítése nem köti az EJEB-et, attól szabadon eltérhet és szabadon vizsgálhatja az eléje terjesztett tényeket az egyezmény valamely másik, általa megfelelőbbnek tartott rendelkezése tükrében.¹³ Azonban – amint azt a Nagykamara újfent megerősítette – határozatát nem alapíthatja a kérelemben nem szereplő tényekre, ezzel ugyanis túlterjeszkedne az „elé terjesztett” ügy keretein.

12 *Foti and Others v. Italy*, 10 December 1982, § 44, Series A no. 56.

13 A kérelmező által felhozott jogi érvelésnek ennél nagyobb jelentősége van például a hazai jogorvoslatok megfelelő kimerítésével összefüggésben, e körben ugyanis az EJEB azt is vizsgálja, hogy a kérelmező a hazai hatóságok előtt is hivatkozott-e az egyezmény megsértésével összefüggésben elé terjesztett jogi érvekre.

Az adott ügy tényállása kapcsán azt állapította meg, hogy a kérelmezők a kamarai eljárásban kifejezetten úgy nyilatkoztak, hogy álláspontjuk szerint a jelen ügyben az 1941 és 1991 közötti időszakot nem kell figyelembe venni az elbirtoklás vizsgálatánál. A Nagykamara szerint ezért a korábban eljárt Kamara túlterjeszkedett a hatáskörén, amikor az egyezményesértés megállapításánál erre az időszakra támaszkodott, hiszen ez nem képezte az eredeti kérelem tárgyát (csak a nagykamarai eljárásban, bőven a kérelem benyújtására nyitva álló hat hónapos határidő eltelte után kezdtek a kérelmezők erre az időszakra is építeni az érvelésükben).

Mivel tehát az említett időszakot nem lehetett figyelembe venni, az ügy érdemét illetően azt kellett vizsgálni, hogy ettől függetlenül megalapozott-e a kérelmezők panasza. Mivel vitatott volt az ügyben a hazai jog szerint alkalmazandó határidő, s ennek alapján az, hogy a kérelmezők esetében bekövetkezett-e az elbirtoklás, a Nagykamara nem találta megállapíthatónak, hogy a kérelmezők oldalán fennállt volna egy, a hazai jogban megfelelően alátámasztott vagyoni igény, aminek a tiszteletben tartását az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikke alapján védelemben kellett volna részesíteni. Ilyen egyértelmű jogosultság hiányában pedig nem találta megállapíthatónak az egyezmény sérelmét sem.

A szabadsághoz és biztonsághoz való jog és az egyezmény hatályának felfüggesztésére vonatkozó döntés érvényessége

Az egyezmény 15. cikkének (1) bekezdése értelmében háború vagy a nemzet létét fenyegető más rendkívüli állapot esetén bármely Magas Szerződő Fél az egyezményben meghatározott kötelezettségeitől eltérő intézkedéseket tehet a helyzet szükségessége által feltétlenül megkívánt mértékben, feltéve, hogy az ilyen intézkedések nem ellentétesek egyéb nemzetközi jogi kötelezettségeivel.

Amint arról már egy korábbi esetjogi szemle is beszámolt, Törökország a 2016. júliusi államcsíny-kísérletet követően szükségállapotot hirdetett, és azt is bejelentette, hogy a fentebb hivatkozott 15. cikk értelmében felfüggeszti az egyezmény alkalmazását. Ezt a nyilatkozatát azóta rendszeresen meg is újította, az intézkedés továbbra is hatályban van. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a felfüggesztés ideje alatt ne kerülhetnének az EJEB elé Törökország elleni panaszok. Az EJEB ugyanis ilyen esetekben először azt vizsgálja, hogy a panaszolt jogkorlátozás nem igazolható-e egyébként is az egyezmény szabályai alapján, és a 15. cikk szerinti felfüggesztés joghatásának vizsgálatára csak akkor kerül sor, ha egyébként megállapítható lenne az egyezményesértés. Az egyezmény szabályainak betartása alóli időleges kimentés ráadásul nem automatikus: az EJEB minden egyes ügyben külön vizsgálja, hogy az adott panasz kapcsán az állam érvényesen hivatkozik-e a 15. cikk szerinti mentességére.

Erre került sor a *Mehmet Hasan Altan v. Turkey*¹⁴ és a *Şahin Alpay v. Turkey*¹⁵ ügyekben is. Az ügyek kérelmezői ismert újságírók voltak, akiket az államcsínnnyel

14 *Mehmet Hasan Altan v. Turkey*, no. 13237/17, 20 March 2018.

15 *Şahin Alpay v. Turkey*, no. 16538/17, 20 March 2018.

összefüggésben terrorizmus vádjával előzetes letartóztatásba helyeztek. A török alkotmánybíróság megállapította, hogy az intézkedés megsértette az érintettek szabadsághoz és szabad véleménynyilvánításhoz való jogát, kártérítést ítélt meg számukra, és döntéséről értesítette az kényszerintézkedéssel kapcsolatosan illetékes bíróságot, hogy az „tegye meg a szükséges intézkedéseket”. A szóban forgó bíróság azonban úgy ítélte meg, hogy őt nem köti az alkotmánybíróság határozata, ezért nem tett semmiféle intézkedést; a kérelmezők letartóztatásban maradtak. Ezt sérelmezve fordultak az EJEB-hez, az egyezmény 5. cikkének (1) és (4) bekezdésére, valamint a 10. cikkre hivatkozva.

Az ügy több érdekes kérdést is felvetett; az első ezek közül az egyezmény hatályának felfüggesztésével, ennek érvényességével volt kapcsolatos. Bár a török kormány nem jelölte meg pontosan, hogy a szükségállapot hatálya alatt az egyezmény mely rendelkezéseinek alkalmazását kívánja felfüggeszteni, az EJEB szerint ettől függetlenül teljesültek az egyezmény 15. cikkének (3) bekezdése szerinti formai követelmények. Továbbá azt is megállapíthatónak látta az EJEB, hogy az intézkedésre a nemzet létét fenyegető veszéllyel összefüggésben került sor. Ezt követően arra kellett választ keresnie, hogy a sérelmezett, az egyezményben meghatározott kötelezettségektől eltérő intézkedések nem mentek-e túl a helyzet szükségessége által feltétlenül megkívánt mértéken. Ennek értékeléséhez a panaszok érdemét is vizsgálnia kellett az egyezmény hivatkozott rendelkezéseinek tükrében. Az 5. cikk (1) bekezdése kapcsán előterjesztett, az előzetes fogva tartás jogellenességére vonatkozó panasz kapcsán megállapította – nyomatékosan figyelembe véve, hogy az illetékes rendes bíróság megtagadta az alkotmánybíróság egyértelmű határozatának végrehajtását –, hogy a kérelmezők fogva tartása jogellenes volt és az egyezmény 5. cikkének (1) bekezdésébe ütközött, és hogy ez a jogsértés túlmént a helyzet szükségessége által feltétlenül megkívánt mértéken. A 15. cikkre történő hivatkozást tehát érvénytelennek találta és megállapította az egyezmény sérelmét. Ugyanígy járt el a 10. cikk kapcsán is: megállapította, hogy a kérelmezők véleménynyilvánítási szabadságába történő beavatkozás aránytalan volt, és ugyancsak aránytalan volt ez az intézkedés a 15. cikk alkalmazása szempontjából is, tehát megvalósult az egyezmény sérelme.

Az 5. cikk (4) bekezdésére vonatkozó panasz kapcsán az EJEB-nek a szabadságelvonás jogszerűségének felülvizsgálatára irányuló eljárás 14-16 hónapos hosszát az adott ügy sajátos körülményei között még éppen elfogadhatónak találta, ezért ebben a tekintetben nem állapította meg az egyezmény sérelmét.

Figyelmet érdemel még a határozatok kapcsán az is, hogy az EJEB – bár az egyezmény sértés megállapítását nagyrészt arra alapította, hogy az alkotmánybíróság határozata nem váltott ki végül semmiféle tényleges joghatást – leszögezte, hogy továbbra is hatékony és kimerítendő jogorvoslatnak tekinti az alkotmánybírósághoz fordulást, de fenntartotta a jogot arra, hogy ezt az álláspontját későbbi ügyek tényállásának tükrében felülvizsgálja.

